

plateis est. Bonæ quidem plateæ, in quibus alacri-
satis agilitate in leves contemplationis saltus animus
se spiritualis exagitat. In plateis ergo quærit sponsa
quem diligit, dum domesticis evoluta curis, dum ex-
tra corporis effecta mansionem, et domum terre-
strem quantum datur deserens, quam libere, tam
læte contemplari studet. In vicis est mansio diutur-
nior: in plateis quidem brevis, sed dulcior. In vicis
virtutum usus est et exercitium, quæ necessariae
nobis sunt, dum in corporis hujus habitaculo mor-
ramur; in plateis vero, feriata quædam felicitatis
futuræ præludia. Et vide nunc verborum seriem.
Primo ponit vicos, consequenter plateas. Habes et
in Psalmo simile: *Quam dilecta tabernacula tua,
Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea
in atria Domini* (Psal. LXXXIII, 2, 3). Miraris spon-
sæ sedulitatem? ordinem sequere. Noli te pruden-
torem vel promptiorem sponsa præsumere. Primo
exerce te in opere virtuali, ut deinceps ad veritatis
speculatorium conscendas. Quid illac ingressum
paras qua exitus est? Cum sponsa per vicos ad pla-
teas veni, et cum Psalmista post tabernacula virtu-
tum ad ampla veritatis atria: alioquin ordinem si
convertis, pervertis. Quanto magis coangustati sunt
vici, tanto uberiores et liberiores sunt intus otia men-
tis. Quid otia dico? devotionem dicerem justius.
Arcta exterius disciplina animam interius dilatat.
Sive libertatem, sive lætitiâ in plateis intelligas,
ubi ampliores quam in hoc Ordine nostro plateas
reperies? Sed nec facile dixeris ubi sint arciores
vici, ubi major libertas, et ad usum et ad exerci-
tium virtutis, quam in hoc Ordine et conventu san-
cto. Et ideo major ad bonum libertas, eo quod sit
minor licentia in malum. Quo major districtio, eo
major directio. Arciores **17** vici, ampliores plateas
efficiunt. Quid ergo est per vicos et plateas Jesum
quærere, nisi hoc se modo et restringere et exten-
dere ad capiendam de ipsius illustratione lætitiâ?
7. Vis ut utraque intus in mente assignem, pla-
teas et vicos? Nonne tibi videtur in vico quodam et
velut in arcto positus is cuius vexatur patientia, cas-
titas arcetur, coangustatur charitas? Qui in nullo
virtutis studio libere et sine labore versatur, sine
labore et anxio conatu animi, num tibi quasi in vicis
locatus videtur? Et quamvis non sine labore, non
sine conatu quærunt, tamen etiam qui tales sunt,
quietem in illo quem diligit anima sua, quasi per
vicos quærunt. De quibus propheta, *Domine, in an-
gustia quæsierunt te: et, In semita iudiciorum tuo-
rum, Domine, sustinuimus te*. Rudibus et novitiis
istud sæpius evenit, qui solent vel variis tentamen-
tis, vel quodam tædio laborare, quando eos aut car-
nis desideria coarctant, aut virtutum non exhilarat
oblectatio. Et beatus qui non est scandalizatus in
istis, qui non offenditur, qui non perdit Jesum, sed
magis quærunt per vicos tales, qui in angustia quærunt,
non sicut de quibusdam dicitur: *In angustia quæsie-
runt te; in tribulatione murmuris doctrina tua eis*
(Isa. XXVI, 8, 16). Imo et exercitia virtutis, et do-

etrinam Patris intelligit in angustiis illis, et proten-
dit a fine usque ad finem fortiter, donec de vicis ad
plateas evadat: et qui perfectiores sunt et plateis
assueti, aliquoties ad angustias vicorum subito si-
nuntur relabi. Et quis perfectior illa quæ sponsa di-
citur? Ecce et ipsa per vicos et arcuos quosdam
meatus quærunt dilectum. Non est otiosa difficultas
ista quærendi. Per hanc enim et exercetur ejus hu-
militas, et desiderium excitatur. Quoties in inextri-
cabilibus me sensi quasi vicis errantem, et angus-
tiis animi conclusum, cum subito vicinas in plateas
evasi, et eduxit me in latitudinem bonus dominus?
In vicis expiravi fere, sed in plateis respiravi sta-
tim. Latitudo quædam et libertas exoccupatæ et ex-
pediæ mentis in plateis tibi commendatur.

8. Sed considera ne libertatem istam des in oc-
casionem carnis, ne coacerves lutum in platea tua,
lutum illicitæ cogitationis. Alioquin sicut lutum pla-
tearum delebit te Dominus. *Lubricaverunt*, ait pro-
pheta, *in plateis vestigia nostra* (Thren. IV, 18):
lutosas volens intelligi eas, in quibus sit lubricus
incessus. Non luto, sed auro sternantur plateæ tuæ.
Non ibi sit lutum, nec tamen siccitas et ariditas
quædam sit tibi; sed fluant flumina ibi aquæ vivæ,
spiritualis quædam fluentia meditationis. In plateis
aquas istas divide in latitudine liberæ mentis. Sa-
pientia, *Quasi platanus*, inquit, *exaltata sum juxta
aquas in plateis* (Eccli. XXIV, 19). Non in plateis
solum, nec solum juxta aquas, sed *juxta aquas*, et
in plateis exaltata sum, inquit. Ut læta prodeant
genimina sapientiæ, quantum putas cooperatur et
otium liberum, et irrigatio crebra sanctæ meditatio-
nis? Jure quasi platanus exaltatur, quæ sic planta-
tur. O beatas vere plateas, in quibus sapientia sic
crescit, sic exaltatur et supereminet, perspicuam se
ostendens, et non indigens quæri! Et vide quomodo
sæculari prudentiæ aliqui totam sui cordis latitudi-
nem exponant, quantum distendant animum et dil-
atent in plateam, ut plantent ibi plantationem in-
fidelem, hoc est germen alienum: quomodo et con-
tinuis exercitiis et meditatione frequenti et doctrina
illam irrigent. Ideo cernas in illis lætam et uberem
et exaltatam sæculi sapientiam, et fructificantem
hujus mundi sensum: sapientiam vero quæ ex Deo
est, humilem et obscuram, et inveniri non posse
penes illos.

9. Exi in plateas et vicos civitatis: otia discute,
scrutare negotia eorum qui iudiciis vacant, qui ten-
nent cathedram, qui sedent pro tribunalibus; con-
templare quid agant in publico, quid in cubiculo.
Nunquid apud illos pura et vera cœlestis eminet
sapientia? Numquid expressa est in moribus, quæ
in sermone versatur? Numquid in prospectu inve-
nies illam? Numquid exaltatam sicut cedrum in Li-
bano, et sicut cypressum in monte Sion? nam et in
his montibus exaltatam se gloriatur (*ibid.*, 17). Nomi-
na ipsa mysterium continent: nec otiosus est etiam
ordo verborum. Præcedit Libanus in laude sapien-
tiæ, Sion subnectitur: post cordis mundi candorem,

ad contemplandæ veritatis fulgorem ascendis. Mun-
ditia meretur notitiam, non hanc litteratoriam tan-
tum, sed quamdam dulcem et intimam, ac ipsis
animæ medullis infusam. Denique puritas veritatis
socio est, et comes est, et prævia est. Idcirco montes
istos, Libanus et Sion, in laude **18** sua sapientia
copulat. Montes istos apud quos illorum assignare
poteris, qui litibus aut exercendis aut dirimendis
vacant? Non potest apud illos inveniri sapientia, in
quibus non invenitur locus sapientiæ. Amat Liba-
num, amat Sion, amat plateas, libertate gaudet et
sublimitate. Quanta perversitas, si sapientia quæ
litibus vacat, quæ lucra sectatur, supereminet, et
divina latet? Supereminet litigiosa, et ea quæ pudica
est, quæ pacifica, quæ bonis consentiens, contempta
delitescit velut in obscuro. Illa excolitur, ista negli-
gitur, ac si sterilis et parum lucrosa. Neglecta plan-
tatio in altum non crescit. Raro in plateis quasi
platanum exaltatam invenies. Non est obvia, non
est frequens. Ideo dicit: *Quæsi, et non inveni
illum*.

10. Ubique teritur, ubique vertitur in quæstione,
ubique venerabile est nomen Jesu. Et utinam quod
vox sonat, vita depromat, exprimat imitatio, emi-
neat et eluceat in moribus! Qui penes te sapientiam
quærunt assidentem, inveniat illam in ipsis foribus
tuis, in ipsis sensibus, in modestia et compositione
hominis exterioris. Nam quasi fores sunt, per quas
interioris prodeunt habitatoris indicia. A fructibus
cognoscitur, si apud te Jesus moratur. Accedit ad
te sponsa, folia vertit ficulneæ tuæ, quærunt in te fru-
ctum, quærunt dilectum. Hic est enim fructus dulcis
gutturis ejus. Felix es cum hoc abundaveris fructu,
cum Domini tui sponsam isto satiaveris cibo. Esca
ejus, esca electa. Deliciæ ejus sunt tecum esse dile-
ctum suum. Non invidet, non zelatur. Dilectum
suum omnium vult esse dilectum. Ideo apud omnes
quærunt, ut illum apud omnes aut inveniat, aut invi-
tet. Quærunt enim apud illos Jesum, quorum quærunt
profectum in ipso. Quærunt per vicos et plateas, sed
non in omnibus invenire potest. *Quæsi, inquit, et
non inveni illum*. Paulus omnium siuebat salutem,
in visceribus omnium Christum invenire cupiebat,
omnes cupiens in visceribus Christi. Sed enim audi
quid dicit, quomodo quosdam deplorat. *Neminem*,
inquit, *unanimem habeo. Omnes quæ sua sunt quæ-
runt, non quæ Jesu Christi* (Philipp. II, 20, 21).
Putas quod apud eos inveniri Christus queat, qui
ipsum ut inveniant, non quærunt? Et multos quidem
sic quæreres reperies aliud præter ipsum, sed tam-
en per ipsum. Tractatur in consiliis, disceptatur
in iudiciis; in scholis disputatur, cantatur in eccle-
siis. Religiosa sunt hæc negotia: sed vade ad exitus
aquarum, et pensita quis generalior istorum finis
est operum. Vide si non per hæc omnia quædam
exerceantur mercimonia de Christo. Quæstuosa res
nomen est Christi. Nil pensius, nil optatius. Felix
tamen qui nominis hujus virtutem sectatur. Apud
illos tractetur, disceptetur, disputetur super hoc

nomine. Nobis satis est, si nostris in claustris saltem
adametur. Nusquam commoditas major: ideoque
major confusio nusquam, si penes nos non inveni-
tur Christus. Non invenitur forma justitiæ, si piorum
operum non est intentio pura. Nam ipsa lætitia est
mentis quædam divina alacritas, quæ de ipsius præ-
sentia concipi solet, et quam vere possumus præsen-
tiam ipsius interpretari. Hæc, inquam, cœlestis et
excedens affectio, non est res facilis et passim obvia.
Hanc præcipue sponsa, ut puto, designat, dicens:
*Quæsi, et non inveni illum quem diligit anima
mea*, Christum Jesum qui vivit et regnat in sæcula
sæculorum. Amen.

SERMO VI.

Num quem diligit anima mea vidistis? (Cant. III, 3).

1. Sponsa moram in quærendo patitur, et quam-
dam illi difficultatis umbram sponsus obtendit, co-
piam sui non statim indulgens. Illa tamen, calente
studio, sedulitatem continuat, querelam ingeminat:
Non inveni illum. Fratres, si sedulitas submovetur,
desidia quando admittetur? Si non invenit amor,
quando inveniet tepor, quando raritas orandi,
quando remissio? Quid ergo nunc contra raritatem
orandi et remissionem inter vos disputo? Non est
opus medelam adhibere morbo quo non laboratis.
Peregrina sunt a vobis hæc vitia. Quis enim ve-
strum, qui non sit et frequens et fervens in oratione?
Et si torpor abest, videte ne vos dilationis
tædia defatigent, et infringant desideria vestra.
Utrobique reatus est, si sit anima vestra vel in po-
stulatione remissa, vel in expectatione deficiens.
Sponsæ desideria audis dilata: et tu ad primum
19 orationis tuæ pulsum, inspirationis divinæ deli-
cias tibi non affluere querulus causaris? Nunc cœ-
pisti, et tam cito a directione sua tuus infringitur
spiritus? Quid si tibi illud de Evangelio impropere-
tur: *Sic non potuisti una hora vigilare mecum?*
(Matth. XXVI, 40). Vigilate ergo et orate, quia nes-
citis qua hora dilectus vester adveniat. Pertinax ora-
tio pertingit ad finem. Et si tibi in initiis sicca et
velut saxea videatur, oleum tamen gratiarum elicies
de hoc saxo durissimo, tantum si perseveres, si te
longior mora non dissolvat, si non dilatione tua vota
lentescant. Molesta plane amanti dilatio: sed solent
protracta desideria amplius crescere. Quid vobis nota
ingero? Vexatio crebra ipsa vobis hujus rei dabit
intellectum, imo jam dedit, idque frequenter. Cre-
bro vos exercitatos inveni in hujusmodi studiis. Non
possum gloriari hos me genuisse affectus in vobis:
gaudeo tamen invenisse vos in istis. Et si non hæc
in vobis studia formavi, utinam in illis fovere vos
possim! Et ipse custos sum; ideo illam mihi sponsæ
vocem sæpe replicatis: *Num quem diligit anima
mea vidistis?* O beata anima, quam tam sancta desi-
deria exercent! Desideria dilectæ, dilectæ quæ nescit
nisi de Christo rogare, quæ talem inventa erumpit
in vocem: *Num quem diligit anima mea vidistis?*

2. Denique sponsa est, quæ talibus invenitur oc-
cupata scrutiniis: *Invenunt me*, inquit, *custodes*

civilitatis. Qui ficti et fallaces sunt, nihil tam refugiant, quam ab his inveniri custodibus, et si deprehendantur, non facile convincuntur. Cain factus est vagus et profugus super terram, inveniri formidans. *Omnis*, inquit, *qui invenerit me, occidet me* (*Gen. iv, 14*). Non vult peccatum occidi, non vult pati salutarem in confessione verecundiam, medicinalem castigationem magistri. Non vult inveniri, quia non vult mori. Nam ubi non veretur interfici, sed magis se foveri confidit, impudenter se jactat indisciplinatus affectus. Sed sponsa ultro se offert, læta sponsi occurrit sodalibus. Quidni læta? Non invenitur quasi fugiens ultorem, sed quærens amatorem. *Invenierunt me custodes*; non sunt inventi, sed invenierunt. Diligentia ipsorum in hoc commendatur. Pigri custodes et male fideles nullam in hoc adhibent diligentiam: non circumeunt, non quærent si quem inveniant cauteriatam habentem conscientiam, signo amoris casti et studio quærendi proidentem dilectionis incendium. Non conveniunt subditos, et forte molestum ducunt si compellantur ab ipsis. Non nisi interrogati proferunt verbum solatii quidam, nec tunc quidem. Littera quod habet in pagina, tantum proponit, nil superadiciens vel industriæ vel diligentiae. Alia est plane custodis ratio: prævenire debet, non tantum reponere: excitare magis quam expectare quæsituros; quasi de specula super filios prospicere, qui sit intelligens et requirens Deum. Custos tuus sum: da mihi, Domine, linguam eruditam, ut sciam eum qui lapsus est sustentare verbo, et ad verbum dirigere.

3. Et quid aliud optat sponsa, cum, dicit: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Vides illam non tam fatigatam quam excitatam studiis spiritualibus, intellexisti pertinaciam ejus in quærendo dilectum: vide nunc humilem prudentiam. Nescit custodes contemnere. Nec enim tutum arbitratur inconsultos præterire, quos scit dominici et conscios secreti, et nuntios mandati. *Num quem diligit anima mea vidistis?* Quid tamen sibi vult hæc interrogatio sub ambiguo posita? An in hoc admonere te voluit ut non credas omni spiritui, sed probes si ex Deo sit spiritus? Denique non omnium est certum sponsi præstare indicium, qui custodis officium vel susceperunt vel arripuerunt. Multi enim sunt quorum est *oculus in universa terra*, et juxta alterius loci Proverbium, *in finibus terræ* (*Prov. xvii, 24*). Non est lumen eorum cum ipsis, nec possunt illud ultra terræ porrigere limitem, levare ad cælum. Satis quidem fideles sunt et seduli, sed hucusque ut terrena coacervent, et terrena servant. *Oculus*, inquit, *eorum in universa terra*. Inexplebilis aviditas in universa terra se extendit: propterea terrenis in-crassata mens turis, et illius mensæ serviens qui perit sibi, cœlestis epulæ nescit dispensare viaticum et de supernis theoriis aliquid serenum temperare subjectis. Nam etsi forte qui tales sunt, de spiritualibus rogentur secretis, planam fidei et mōrum respondent sufficere viam; in hoc sterilitatem so-

lantes suam, vel ex tepore proprio aviditatem alienam metientes. Languidus enim et remissus amor, culpabili quadam patientia non tam optat, quam expectat futura bona. Qui vero ferventior est, ardenti fertur desiderio, repositam plenitudinem furtim et ex parte deflorare tentans. Quia tales plurimos novit sponsa custodes, quodam sub ambiguo interrogationem librat: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Sit prudens, sit fidelis, sit custos sedulus, et disciplinæ diligentia hostium coerceat irruptionem ab ovili. Non tamen statim sciet amatoria canere, et sponsi internuntius ejus monstrare præsentiam, et in recessus secretos raptim admissus stillare de intima aliquid dulcedine. Valde enim est imparis gratiæ, furtiva et fucata adulteri deprehendere lenocinia, et legitimos sponsi adventus conciliare. Malorum quia frequens est experientia, facilis est notitia. Spiritualium vero sensuum quia rarus usus est, et exile judicium, tenue satis est indicium de ipsis, nec possunt spiritualia nisi a spiritualibus dijudicari. Et ideo non possunt nisi a spiritualibus demonstrari, quales sunt de quibus legitur: *Quam pulchri super montes pedes annuntiantium pacem, annuntiantium bona!* (*Isa. lxi, 7*).

4. *Num quem diligit anima mea vidistis?* Non est una nec simplex nec uniformis visio sponsi. Exsultavit Abraham ut videret diem ejus: vidit et gavisus est (*Joan. viii, 56*), vidit Jacob Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus (*Gen. xxxii, 30*). Vidit Moyses, sed posteriora vidit (*Exod. xxxiii, 23*). Vidit Isaias Dominum sedentem super solium excelsum (*Isa. vi, 4*). Vidit Exechiel (*Ezech. i*): vidit Daniel in hominis similitudine (*Dan. vii, 13, 14*), cum nondum hominem suscepisset. Sed omnis ante incarnationem hujusmodi visio in corporali monstrata est specie, non in corporis humani veritate. Viderunt Apostoli in ipsa carnis veritate, et palpaverunt et attraxerunt. Utrique tamen intus fide Deum viderunt. Dictum est Philippo: *Qui videt me, videt et Patrem meum*. Quæ visio quia referatur ad fidem, quod adjunctum est declarat: *Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Alioquin propter opera credite* (*Joan. xiv, 9-12*). Quæ enim consequentia, ut ad probandum quod Patrem viderit, inducat quia se viderit, nisi quod in utroque eam voluit visionem intelligi, quæ per fidem fit? Propterea et de credulitate consequenter adjungit: *Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Alioquin propter opera ipsa credite*. Si enim habitat Christus per fidem in cordibus nostris, et si ipsa corda nostra mundantur per fidem, cur non et in cordibus nostris videtur per fidem? Superiorum vero visionum, quarum altera facta est in imagine, altera in carne, utraque plena est vel jucunditatis vel utilitatis; sed cum tertiæ, quæ est per fidem, servatur integritas.

5. Nam ut de Verbi apparitione, quæ in carne erat, loquar: præter vitæ verba, quæ de ore ejus

procedebant, quantum putas virtutis insigne in ipso exteriori renitebat habitu? quam manifesta ejus, quæ intus erat, dabant indicia oculus, vox, vultus? denique gestus omnis quomodo divinam spirabat gratiam? Jucunda plane visio illa, sed Deum in homine credenti. Et quidem illa quæ Prophetis et patribus ante Christi incarnationem facta est, divinum quiddam spirabat in apparente imagine, quantum mea se habet fides, inæstimabilem delectationem et menti et sensui infundebat cernentis: nec nisi quorum mundus erat animus, apparebat obtutibus. Nam et post resurrectionem in ipsa carnis suæ veritate non nisi testibus præordinatis a Deo apparuisse legitur (*Act. x, 40, 41*). Felices illi custodes, si quibus tamen apparet frequenter et familiariter talis visio, præsertim illa quæ est in carnis jam glorificatæ aspectu, qualem eum Petrus et Joannes viderunt in monte transfiguratum (*Matth. xvii, 1, 2*): sed tamen et illa prior non vera, et ista non plena. Nam illa Moyses delectabiliter detentus, non tamen contentus: *Ostende mihi*, inquit, *te ipsum* (*Exod. xxxiii, 13, 18*). De altera vero ipse Dominus: *Expedi vobis ut ego vadam; alioquin Paracletus non veniet* (*Joan. xvi, 7*). Bona ergo visio, quam Paracletus adveniens inducit: spiritualis est, quia facta intus per Spiritum. Denique et spiritus ante faciem nostram Christus Dominus (*Thren. iv, 20*). Visio hæc vel in revelata spiritualiter veritate per intelligentiam, vel in suavitate infusa per gratiam. Nam et hoc ipsum experiri videre est. *Gustate*, inquit, *et videte quoniam suavis est Dominus* (*Psal. xxxiii, 9*). Suavissima certe hæc visio, et quamvis futurum juxta modum nondum plena, vicina tamen; vicina qualitate, non æqualitate. Visio hæc humano non est supposita ingenio, vel proposita studio, etsi aliquando desiderio gratis indulta. Denique non est talis quæ intelligentiæ concepta viribus, continuo tenore moram in animi memoria protelare queat. Subitanea est et sui juris hæc visio, in spiritu vehementi vadens et veniens. Subitanea est et momentanea, repente veniens et repente vadens: et si momentanea est, manent tamen reliquæ cogitationis, tam succensæ, tam serenæ, et diem festum agunt in animo recordantis. Manet quidem memoria degustatæ et deglutitæ visionis: cujus suavitate qui gustare possunt, eructare norunt, et hora hæc maxime. Eructat enim bonum verbum cor recenti adhuc incalescens gratia, et ferrida meditatio similes effundit sermones. Multum enim intimæ dulcedinis sapit in verbis, et gratissimi sunt sermones, qui de gratiarum ubertate prorumpunt.

6. Si custos es, scito quoniam talia te oportet præparare in occursum sponsæ. Utquid occurris, si nihil dulce, nihil novum nuntiaturus venis? Si nova non potes, vetera profer. Ingere nota, si nova non habes. Non tamen ingeritur quod exigitur. Non querit qualem videris, sed si videris. Sufficit nuntiare qualem ipsa novit.

PATROL. CLXXXIV.

Augmentum tamen affert gratiarum si nova annuntias. Denique quod non est vel ignotum vel insolitum meditationi, sponsæ nova quadam gratia dulcescere solet. Non fastidit auditus, quando fervet aviditas: tantum de sponso disputa, et nova protulisti in auribus sponsæ. Non suppetit tibi de illo excellenti et excedenti visionis modo semper respondere. Sublimis illa et subtilis est, et subito præoccupare solet animum, quem mundum et exoccupatum invenerit. Subito præoccupat, sed non occupat diu. Subtilia ista non adsunt ad votum, dulcia deducit in medium. Simplicis fidei capitula singula quodam dulci disputationis temperamento suavissimos gignunt in audiente mentis affectus et excessus. Delicata est sponsa: dulcia vult magis quam fortia, nisi quod omnia potest in eo qui eam confortat sponsus. Narrent alii fabulationes, controversias meditetur. Os tuum meditetur sapientiam, et lingua loquatur delicias, qui sponsæ loqueris. Nam et illa tales vult qui de dilecto narrent et nuntient. Labia sacerdotum custodire debent scientiam: ideo legem requirit ex ore eorum (*Malach. ii, 7*), legem videndi et inveniendi dilectum. *Num quem diligit anima mea vidistis?* De visione illorum se visuram præsumit: ideo diligenter investigat custodum visionem, eorum sperans alloquio vel in secretiora reduci, vel dulcioribus affici. Id enim est videre quem diligit, Dei sapientiam et virtutem propenso affectu et pura concipere mente. Bene illum conspici, qui hoc utroque concipit modo, pure cernens, et pie sentiens. Dulce, puto, susurrium, quod inter sponsam custodesque vertitur: et grata collatio, si tamen collatio. Nulla enim illorum hic responsio memoratur. Secreta valde est, si qua est, quam alto tegendam putat silentio. Secretum sibi: secretum suum sibi (*Isa. xxiv, 16*). Nec audemus hic aliquid inde conjicere quod sponsa curavit reticere. Cum eorum silentio claudamus nunc sermonem, prorogantes in crastinum sponsæ transitum, quo se vigiles paululum pertransisse dicit, et invenisse quem diligit anima sua.

SERMO VII.

Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea (*Cant. iii, 4*).

1. Improbi exactores estis, et nimis instanter repetitis debitorem vestrum; dignum tamen venia est, dummodo justa postuletis. Sed vos exigitis ut solvam ad quod non me obligavi. Tractaturus eram de transitu sponsæ. Ad hoc enim et ordinis et sponsionis nostræ ratione teneor, et vos adhuc mihi ingeritis illud cum sponsa: *Num quem diligit anima mea vidistis?* (*Cant. iii, 3*.) Sed illa modestius interrogationem temperat ambigenti similis, quærens magis quam urgens. Novit enim nec omnibus, nec omni tempore de hac visione adesse sermonem. Ex quo enim abscondit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Vos autem urgetis me, ut legem vobis ponam contemplandi dilectum, et disciplinam inventionis hujus et visionis tradam. Quid ergo?

vultis ut muneris divini largitatem concludam sub regula? Visio hæc non est industriæ, sed gratiæ: revelationis est, non investigationis. Si quid tamen ad hæc potest industria cooperari, illud primum observate quod scribitur: *Lavamini, mundi estote* (Isa. I, 16), Secundo, ut scribatis sapientiam tempore otii. Qui enim minoratur actu, recipiet eam (Eccli. xxxviii, 25). Tertio, ut violenti sitis, et gaudium regni, quod vobis diutius subripitur, præcipiat (Matth. xi, 12): id est ut habeatis cor purgatum, paratum, improbum. In primo efficietis dignus; in secundo, devotus; in tertio, vehemens: hoc est, idoneus, obvius, urgens: idoneus gratiæ percipiendæ, obvius venienti, urgens morantem. In primo præpararis, in secundo assimilaris sponsæ expectanti dilectum quando revertatur a nuptiis, in tertio properas, et sponsa non exspectat, sed properat, et ipsos præterit custodes. Dixissem melius, si dixissem, Pertransit. Quod enim præterimus, non respicimus, non attingimus, sed contemnimus: quod vero pertransimus, intelligimus illud discutere, et quasi disquirere et penetrare. Nec inutilis hæc pertransitio. Paululum enim cum pertransisset, invenit dilectum. Videtis, fratres, quid proficiat consultatio custodum? Devotam, sed vagam animam ad inventionem dilecti perducit. Utilis quidem consultatio: et frequenter quod non confert eorum qui consuluntur eruditio, consulentis meretur humilitas. Bonum est ut sis ad quærendum sedulus, non tamen assiduus. Nam et sponsa non tam ex studio, quam occasione custodes interrogat, et id in transitu. Trahebat enim illam ulterius amor dilecti, nec vacuum esse sinebat ex otio conferre cum illis. Currebat in cordis siti, hausto forsitan de sponsi vicinia spiritu: et ideo minus intendebat in his qui benedicebant ore, tendens ad illum qui benedicit in spiritu, qui est super omnia benedictus in sæcula Deus.

2. Advertite istud, vos qui in transitu oratis, et cum mora legitis: qui ad legendum fervetis, in orando tepetis. Debet lectio orationi servire, præparare affectum; non horas præripere, nec succidere moras. Cum legis, erudiris de Christo: orans vero, familiare cum ipso seris colloquium. Et quanto suavioris est gratiæ cum illo, quam de illo loqui? Si quædam spiritualium detrimenta sustinent visitationum, propter orandi raritatem, qui lectioni vehementius vacant; quid dicemus de his quos aut in disciplinæ collocaiones dissolvunt, vel anxietatis quæstiones scindunt? Denique monachorum est non colloquium, sed silentium: non quæstiones, sed quietem sectari. Aut si admittenda est inquietudo, dilectionis esse debet, non contentionis. Habet enim amor sanctus inquietudinem suam, sed qualem legis apud prophetam: *Non tacebo, et non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus, et salvator ut lampas accendatur* (Isa. lxii, 1). An non similem animi sui passionem intimat ista cum dicit: *Cum pertransissem illos? Ferebatur impetu ferventis amoris, ideoque pertransisse se perhibet, quasi avi-*

ditate et desiderio supergrediens quidquid dici poterat. *Cum pertransissem illos, inveni quem diligit anima mea.* Pertransivit illos vel eventulando doctrinam, vel æstimando naturam. Pertransivit et quod potuit ab illis dici, et quod potuit in illis conspici. Quilibet enim sint custodes isti, licet Cherubim interpretetis, licet Seraphim, non possunt totum quod de Christo est, nec eloquendo depromere, nec æmulando exprimere. Cunctæ res difficiles, nec valet homo eas explicare sermone (Eccli. i, 8). Si tanta difficultas est in rebus conditis, rerum Auctorem quis indicabit, vel digne, vel plene? Ideo dicit: *Cum pertransissem illos.*

3. Utinam nos tales simus auditores verbi Dei, qui non succumbamus his quæ dicuntur, vel tardante ingenio, vel tepente voto; ne nos illa pertranseant, ne nostram excedant tam aviditatem quam capacitatem; sed magis docentis quam commententis pertranseamus conatum, majora etsi nondum capientes, conjicientes tamen, aut certe concupiscentes. Quadam enim ratione pertransit quod sibi proponitur, quid ampliora sectatur, quamvis non consequatur statim. Sponsa vero consecuta est, propter quod electa [alias, læta] decantat, *Cum pertransissem illos, inveni quem diligit anima mea.* Quidni pertranseat illos, quorum et scientiæ est numerus, et naturæ modus? Ille vero qui quæritur, magnus et immensus, et non æstimabitur alius ad illum. Non ergo potest alieno documento, aut exemplo ex æquo perpendi. Reliqui omnes pertransibiles sunt: solus ipse pertransiri non potest. Denique dicit: *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis adimplemini* (Eccli. xxiv, 26). *Transite, inquit, ad me; non, Pertransite.* Quoniam enim modo pertransiri potest, quod immensum est? *Mensura bona, et coagitata, et conferta, et supereffluens dabitur, inquit, in sinum vestrum* (Luc. vi, 38). Vobis immensitas dispensatur in mensura: nam in se immensa est. Non ait, *Replens; sed supereffluens.* Si ergo mensura capi non potest, immensitas ipsa quando capietur? Quo pacto pertransiri poterit, quod nec capi plene potest? Denique nec sponsa pertransire vult, sed dicit: *Tenui, nec dimittam illum. Paululum cum pertransissem illos, inveni quem diligit anima mea.* Forte propinqui erant sponso vigiles hi, quos cum paululum pertransisset, invenit dilectum. Quod si juxta divinam ejus accipimus dici naturam, quis creatorum spirituum ad immensitatem et majestatem illam proxime accedit? Nam etsi similitudo inesse intelligitur, longe tamen inferior et dissimilis dignoscitur. Non est enim, Domine, quis similis tui. Proximitatem forte ergo hanc, quam excludit conditio, cognitio admittit.

4. Sed quis audeat abyssum illam divinæ sapientiæ, cujus non est numerus, ingenio creati spiritus perceptibilem definire? *Lucem, inquit Apostolus, habitat inaccessibilem* (I Tim. vi, 16). Lux ista nobis inaccessibilis est, sed nos non sumus inaccessibiles

illi. Propter quod dicit: *Prope feci justitiam meam, et salus mea non elongabitur* (Isa. xlvi, 13). Prope facta est, quia incarnata: proximior, quia revelata: magis autem proxime facta, quia donata. Prope facta est justitia Dei Patris Christus Jesus carnis nostræ susceptione; sed gemino hominum genus omne excessit privilegio, quantum spectat ad humanæ naturæ statum, æquitate et integritate: quia præter illum nemo mundus a sorde, nemo immunis a corruptione. Dotatus est ergo duplici hoc munere, præcessitque participes suos. Itaque et reliquos omnes fides tua pertranseat, ut in illo solo perpendas æquitatem justitiæ, et integritatem consimilis naturæ. Sed tamen paululum pertransi: quoniam sicut nos longe excedit justitia et incorruptione, sic prope factus est naturæ indifferentis conditione. Nescierunt Judæi in illius existimatione pertransire Moysen, pertransire Abraham, pertransire reliquos vel patriarchas vel prophetas: qui illum sicut unum de reliquis æstimabant, nec aliquid habere gratiæ præcellentis. Denique dicebant: *Abraham et propheta mortui sunt, et tu dicis: Qui manducat meam carnem, non morietur in æternum? Quem te ipsum facis?* (Joan. viii, 52, 53.) Noluerunt Joannem pertransire, sed dicebant, quia *Joannes ipse est Christus* (Luc. iii, 15). Non passus est tamen eos in se remanere Joannes, sed opinionem infideliter præsumptam a se avertit: *Non sum ego, inquit, Christus: medius autem vestrum stat, quem vos nescitis* (Joan. i, 20, 26).

5. Nescit synagoga pertransire, sed ad cæterorum mensuram æstimavit illum: et quasi blasphemiam opponebat ei, quia cum homo esset, se faceret Deum. Sed Ecclesiæ pertransivit fides, et invenit illum unctum oleo lætitiæ præ consortibus suis (Psal. xlv, 8). Et quam uberi unctus erat oleo, de cujus plenitudine omnium nostrum infudit vulneribus! Nos enim sumus saucius ille qui descendit in Jericho, qui incidit in latrones, qui exspoliatus est, et vulneratus est, et semivivus relictus. Pertransierunt plurimi, et nullus erat qui salvaret. Pertransiit magnus ille patriarcha Abraham: non enim erat ille justificans, sed tantum justificatus in fide futuri. Pertransiit Moyses: non enim erat gratiæ dator, sed legislator, et ejus legis quæ neminem ducit ad perfectum. Nec enim ex lege justitia. Pertransiit Aaron. Pertransiit sacerdos, et eisdem hostiis quas indesinenter offerebat, non poterat mundare conscientiam ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (Hebr. ix, 14). Pertransiit patriarcha, pontifex, et propheta arido tam animo quam opere; imo et illi in hoc saucio saucii erant. Solus ille Samaritanus verus viso illo misericordia motus est, sicut misericordia totus est; et infudit oleum vulneribus, se ipsum cordibus, mundans per fidem corda omnium. Ideo Ecclesiæ fides omnes pertransit, pertingens ad illum qui solus illam pertransire non poterat, imponens in jumentum suum (Luc. x, 30-34), et factus et ipse jumentum. Et paululum pertransit ut inveniat illum, quem sic credit exsortem corruptionis, ut consortem præ-

dicet conditionis. Sic illum habet principem gratiæ, ut confiteatur participem naturæ.

6. Quod si et cœlestes illos angelicos spiritus contuitu sanctissimæ quam sortitus est animæ, ipsum supereminere dicamus; non erit a fide alienum, sed omnino congruum dignitati ejus personæ. Et enim si minoratus est paulo minus ab angelis propter partem, qua indutus est, carnalem: par tamen est illis secundum substantiam spirituales, et superior secundum prærogativam virtuales. Et hos ergo, sponsa, pertransi. Nam et illi custodes tui, et curatores tui sunt qui dicunt in propheta: *Curavimus Babylonem, et non est sanata* (Jer. li, 9). Hos, inquam, pertransi, et in dilecto tuo privilegii singularis dotes contemplare. Illi administratorii spiritus, non operari salutis: ipse vero magni consilii Angelus, qui operatus est salutem in medio terræ. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen. Jucunda contemplatio, in cœlesti familia contueri essentiæ simplicitatem, serenitatem mentis, et mutui suavitatem amoris. Jucunda contemplatio contueri perpetuitatem existentiae, puritatem intelligentiæ, scientiæ profunditatem: tum etiam humilitatem in obedientia, tranquillitatem in diligentia, facultatem in efficacia. Omnes tamen pertransi, et intueri quantus sit iste qui ingreditur ad salvandas gentes. Quem ingredientem in orbem terræ angelicæ laudes inducunt, et triumphaliter regredientem, cum admirationis cantico reducunt: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola* (Isai. lxiii, 1), utique carnis suæ.

7. Jure quidem formosus in stola sua, quæ sine commistione concepta est, et de Virgine nata est, et ab omni non modo corruptione, sed etiam corruptionis fomite immunis conservata est, et in sepulchro dissoluta non est, et die tertia resuscitata, quadragesima in cœlum assumpta, omni die (quod super omnia mirandum et amandum) in salutis cibum credentibus proposita. Quis non ad singula ista miretur amanter et dicat: *Quis est iste tam formosus in sua stola? Cucurristi per hæc omnia administrationis genera, imo stupidus per singula substitisti, ecce denuo nova tibi admirationis materia inde exurgit. Satis in illis exercitatus fueris: hic iterum ad stupendum excitaris, quasi illud tibi dicatur prophetæ, *Ne meminere priorum, nova ego facio* (Id. lxiii, 18, 19).*

8. Quid magis novum, quam quod in mysterio Domini corporis mutatur materies, et species servatur? Pristina manet forma, sed nova gratia, quia nova substantia. Nova quidem non in se, sed in hujusmodi specie. Novum plane quod carnis Dominicæ substantia, in aliena specie sumpta, sanctificationis virtutem animæ confert, et spirituales emundat substantiam in mysterio altaris immaculata caro. Novum quidem, et supra reliquorum usum sacramentorum, quod non modo sanctificationis nova gratia datur, sed substantia naturalis mutatur. Nam

per sacramenti benedictionem accipit oblati panis hanc ineffabilem mutationem, et ex mystica consecratione et Verbi viventis copulatione hæc vivificatrix gratia in carnem Christi redundat. Caro enim non prodest quidquam, sed spiritus est qui vivificat (*Joan. vi, 64*), sacrosanctæ carni conferens in solemnissimo sacramento spiritualem efficaciam ad vivificandos tanti participes mysterii. Formosus ergo in stola, hoc est, in carne sua; sed multo formosior in assumpto spiritu, qui utique carne præstantior, quia Verbo vicinior. Et in hoc spiritu unctum eum intellige præ consortibus suis: id est, non modo præ filiis hominum, sed etiam præ angelorum agminibus. Quidni unctus sit præ illis oleo gratia, quid non sicut alii participatione, sed personali unione uberimæ illi consortus est olivæ, ex qua unctio omnis emanat? An non tibi velut oliva videtur Veritas et Verbum Dei, cujus unctio docet nos de omnibus, cujus molliti sunt sermones super oleum, cujus unguentum effusum nomen est? Huic olivæ personali unione consortus conditionis, non corruptionis nostræ oleaster, ut sic dicam, et pinguedinis illius factus particeps.

9. Quid luminis, quid dulcedinis, quid suavitatis, quid omnimodæ virtutis acceperit, operum ejus indicia loquuntur: nisi quod longe excellabat quod sensit in spiritu, quam quod expressit in actu. Denique ad omnia virtutis indicia dicere potes, *Oleum effusum nomen tuum*; absque eo quod intrinsecus latet (*Cant. i, 2*). Nec enim consentaneum est, ut quamlibet mirificum foris animæ opus illius virtutes exæquet. **25** Non possum, Domine, quæ in prospectu sunt, omnia opera tua comprehendere. Confortata enim sunt, et nequeo aestimare illa: et eam quæ intrinsecus latet quonam modo experiar gratiam? Oculis non vidit, beatissima anima Christi, præter te munera quæ divinitus collata sunt in te. Ideo angelici spiritus deficientes in comprehensione, non desinunt ab admiratione: et quasi nescientes, sed stupentes in laudem supra positam erumpunt, *Quis est iste sic formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ?* Hanc considerans prærogativam virtutum in dilecto, jure sponsa custodes se pertransisse dicit, et paululum pertransisse: quia sic in eo singularem miratur gratiam, ut tamen communem constituat naturam, beatamque illam Christi animam esse cum reliquis ejusdem quidem generis, sed differentis excellentisque virtutis. Parabam adhuc alium vobis explicare transitum: sed quod materia opportune suggerit, vel magis exigit, sermo refugit jam urgens ad exitum. Nos interim ad quod venimus, in eo permanemus; quatenus ex hoc gradu, cum otium dabitur, ad altiora transeamus mysteria sponsi Ecclesiæ Jesu Christi, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea (Cant. iii, 4).

1. Pertransisti, o sponsa Domini, custodes tuos,

A consortes et participes suos: consortes naturæ, participes gratiæ. Pertransisti illos, et pervenisti ad Dilectum. Quidni illos pertranseas, qui et ipsi pertransirent quasi fumus, nisi in dilecto suo starent? Invenisti Dilectum, et invenisti illum unctum oleo Spiritus præ consortibus suis. Perpendisti in illo virtutum privilegia quædam in consimili natura. Invenisti sanctam ejus animam quædam habere dona singulariter, quædam excellenter. Ideo pertransisti illos, quia illum prætulisti; et paululum pertransisse te dicis, quia consideratio tua in hac prælatione nondum recessit a generis ejusdem communione. Sed nunquid hic subsistes? In ulteriora et altiora ex hoc gradu urgenda est profectio, pertingendum in finem. Sapientia enim attingit a fine in finem (*Sap. viii, 1*). Denique et hæreticus, ut superiorem dilecto tuo gradum conferat, hunc tollit. Tantum carnem Verbo copulat in Christo, animam negat: aut si hanc non audet (propter evidens ipsius Christi testimonium dicentis: *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum sumo eam*), animam sensificantem donat, sed ratiocinantem tollit spiritum. Correxit in parte errorem, sed non potuit longius ab Ægyptiis recedere tenebris. Non potuit tridui iter conficere. Ecclesiæ fides humanitatem nec solam constituit in Christo, nec dimidiam. Utramque naturam collocat in Christo. Et quia divina simplex est et distinctione carens; in homine triplicem illam, quam ponit Apostolus, distinctionem fatetur: id est integrum corpus, et animam, et spiritum (*1 Thess. v, 23*). Alioquin non hominem, quem reformaturus in se fuerat, suscepit. Denique et rationalis animæ pars humanæ indiguit mediatoris remedio: quia ignorantia fuscata nubilo, et concupiscentiæ succensa igniculo, utramque naturam, id est humanam et divinam, integram fatetur in Christo Ecclesia ejus, et sicut evangelica mulier in satis tribus humanæ farinæ, divinæ sapientiæ fermentum recondit (*Luc. xiii, 21*).

2. Sed quid? indigebat rationali spiritu Christus Verbum ipse Patris et sapientia et veritas? Nec quod lateret ipsum aliquid esse poterat, sed ipse illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i, 9*). Qua ergo consequentia creato et illuminato indigeret lumen creans et illuminans? D Nulla plane. Ille non indiget, sed mea est hæc indigentia. Ratio hæc est meæ cæcitatibus, non charitatis illius: non assumptis Verbi, sed assumpti spiritus. Ego indigebam, ut et hæc naturæ meæ pars Verbo uniretur, et sic clarificatæ in Deo portionis merita in universos per fidem refluere. Omnes nos mediante consubstantiali nostro reformamur in Christo, accedentes per fidem ad ipsum. Et ideo totum oportebat assumi, ut gratia refunderetur in totum quia corruptio fermentaverat totum. Manent ergo in una persona naturæ geminæ, sicut integræ, sic et impermixtæ. Divina enim inconvertibilis **26** et incommutabilis est: nec potest converti in aliam, nec in se sinit aliam converti. Non valet in aliam

ex se deficere. Defectus siquidem illi foret omnis mutatio: nec magis in illam alia proficere potest. Non commutare, sed communicare illam possumus, utendo [*pro fruendo*] certe non existendo.

3. Manet itaque naturis istis sua cuique tam integritas quam proprietas. Consequenter etiam competentes his comprehensiones, et affectus, et contemplationes, et beatitudines impermixtæ sunt, et distinctæ, et differentes, et numerabiles sine numero personæ. Nam quis assereret beatissimam Christianam aut nihil sentire penitus dulcedinis et gaudii; aut iterum, gustum intimum illi permittere suavitatis et saporis, et beatitudinis illius qua beatissima perfruitur Trinitas? Majoris siquidem est excellentiæ esse illud vitale bonum quam participale, longèque expressior est experientia et domestica magis in essentia quam in usu ipsius. Esse utique id ipsum uti est, non tamen usus essentiam confert. Quomodo ergo essentia perfruitione sola non potior, quia proximior? Deinde licet anima hæc in Verbo omnia videt, et ipsum Verbum in Verbo videt: tamen quia admissa non est in societatem essentia, nec admitti potest in æqualitatem notitiæ. Nam hoc ipsum essentialiter Deum esse, et sapientiam esse, et summam bonitatem esse, et virtutem summam, et solam, et sempiternam, quid habeat delectationis et gaudii, cui dabimus nosse, nisi cui datum est? Verbum ergo Patris tanto magis intime et sincere et simpliciter se ipsum novit, et universa per se ipsum, quanto meliorem nititur privilegio essentialis unitas, quam unio personalis.

4. Hæc ad hoc replicamus, ad discernendas scilicet unius Jesus Christi virtutes, pro gemina in Christo natura; id est Verbi essentialiter ex Patre nati, et spiritus ex tempore creati: maxime propter illos qui de unitate personæ æqualitatem, vel magis unitatem inducunt et virtutis, et scientiæ. Qui tamen cum omnia dicant animam habere per gratiam, quæ habet Verbum per naturam; ipsi videntur quasdam distantias et gradus, ut sic dicam, inducere per distinctionem nominum istorum, id est naturam et gratiam. Quantum illi denegant, qui hoc ipsum non dant per naturam habere vel nosse? Nam etsi anima Jesu Verbo unita, excellenter et per gratiam illuminata sit; nunquid et illud habere dicitur ex gratia, ut naturaliter et essentialiter et simpliciter lumen sit, et illuminans sit? Aut quonam modo erit naturæ quam gratiæ notitia præstantior, si non expressior? At illud adducunt quod legitur, et verissime legitur, quia *omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper, et est ante ævum (Eccli. i, 1)*. Si omnis sapientia a Deo et cum illo est, et ante ævum: quomodo ergo multæ sapientiæ sunt cum illa, quæ a Deo est, et illi coætærna est, quia cum illo ante ævum est? Non multæ nec variæ et diversæ sapientiæ, sed una sola et invariabilis est.

A 5. Quæstio hæc non jam circa unam Domini Jesu solam restringitur animam, sed se dilatat ad omnes quæ alicujus sunt participes sapientiæ: ut similiter quæri possit, an omnes unam habeant cum Verbo Dei sapientiam, imo an omnes aliam non habeant quam ipsum Dei Verbum sapientiam. Quod si ita est, una jam et indivisa erit omnium sapientia. Et qua ratione dicitur *omnis*, si non nisi una est? Quid, si ideo numerose dicitur, non quia in se numerabilis sit, sed propter numerositatem habentium eam? Nam et una dicitur fides, propter unam rem creditam, cum tamen cuique sit sua. Quare ergo una res non dicitur numerose, cum multæ singulariter dicantur? Denique et multæ scientiæ, et multæ voluntates ejusdem personæ dicuntur, et eodem tempore, propter multitudinem rerum quas vel scit vel vult etiam simul. Ad res ergo scitas respicientes, non ad ipsius mentis vim, qua quisque scit omne quod scit; et unius multas, et multorum dicimus unam scientiam. Cum itaque dicitur, *Omnis sapientia a Domino Deo est*, nihil officit ad astruendam unitatem sapientiæ: quia hoc non ad ipsam, sed ad illa quæ sciuntur per ipsam, refertur quod dicitur, *omnis*. Neque enim quia multa sunt, quæ illuminantur ut videri possint, aut multi ut videre possint, ideo multiplex lumen est, quod et visa illuminat, et videntibus lucet. Quid ergo? dicemus unam et eandem esse scientiam animæ Jesu cum Verbo, imo **27** omnium rationalium spirituum, et inter se, et cum Dei Verbo unam esse sapientiam, quia Dei Verbum? Jam ergo de sola anima Jesu non erit hæc disceptatio: et nullus jam erit nobis exitus ad tuendam superius positam diversitatem scientiæ inter Verbum et animam Jesu. Et quomodo patebit exitus, cum hoc modo omnium una convincatur sapientia, quia unum lumen quod illuminat omnes? An forte quia diverso modo illuminatio fit, etiam diversæ inter se illuminationes sunt, et ab eo per quod fiunt lumine differunt: ita etiam in animis rationalibus, et divinitus illuminatis et lumen quo illuminantur, et ipsa illuminatio quæ per lumen fit, ab invicem discernentur? Nam illuminatio quidem fit in illuminato, et ex tempore fit: lumen autem ipsum non fit, sed est, et ex æterno est. Hoc modo in una mente qui neget multas scientias esse, in qua intelligit multas comprehensiones esse, quamvis una sit mentis vis quæ comprehendit et videt; et unum lumen illuminans, ut comprehendere et videre queat? Hæc distinguenda sunt diligenter, lumen, et illuminatio quæ per lumen fit in animo intelligentis. Nam hoc ipsum intelligere, et illuminari, et scire est. Quis itaque non videat: quamvis nisi subtilissime non discernatur propter nonnullam similitudinem: quis, inquam, non videat differre inter se lumen per quod illuminatio fit, et illuminationem quæ per lumen fit in quovis illuminato? Alterum enim creatum est, alterum creans; alterum il-